

Zarf Tamlayıcısı Kavramı ve Öğretimi Üzerine Bir İnceleme¹

An Examination on the Concept of Adverbial Complement and Teaching It

Esra Ekinci Çelikpazu, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*, esra.ekinci@erdogan.edu.tr ORCID: 000-0002-1080-4593

Tuğba Karakayalı, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*, tugba.karakayali@erdogan.edu.tr ORCID: 0000-0002-9329-978X

Öz. Dil bilgisi öğretim sürecinde öğrencilerin yaşadıkları en önemli sorunlardan birinin dil bilgisel kavramlarla ilgili karmaşa olduğu görülmektedir. Öğrencilerin karmaşa yaşadıkları dil bilgisel kavramlardan biri de zarf tamlayıcısıdır. Bu çalışmada, “zarf tamlayıcısı” kavramının neyi karşıladığı, kapsamı ve ortaokul düzeyinde nasıl öğretildiği incelenerek öğretimi ile ilgili sorunlar dikkatlere sunulmuş ve sorunlara çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir. Araştırmanın modeli durum analizidir ve veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu farklı illerde görev yapan 22 Türkçe öğretmenidir. Türkçe öğretmenlerine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak öğretmenlerin “zarf tamlayıcısı” kavramı ve öğretimine ilişkin sorunlar hakkındaki görüşleri içerik analizi yöntemine göre çözümlenmiştir. Zarf tamlayıcısının adlandırılması, tanımı, dil bilgisel bir kavram olarak neyi karşıladığı ve öğretimine ilişkin sorunlar/tutarsızlıklar bakımından alan yazındaki kaynak eserlerin ve öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan yönergelerin öğretmenlerle yapılan görüşmeden elde edilen bulgular ile örtüştüğü görülmüştür. Çalışmanın sonunda, dil bilgisel kavramların öğretimine yönelik sorunları en aza indirgeyebilmek için gerek adlandırmada gerekse tümce çözümlemelerinde söz dizimsel ilişkilerden hareket edilmesi gerektiği öneri olarak sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Zarf tamlayıcısı, Dil bilgisi öğretimi, Türkçe öğretmenleri

Abstract. It is seen that one of the most important problems students experience in the teaching process of grammar is the complexity of grammatical concepts. One of the grammatical concepts that students experience in confusion is the concept of adverbial complement. In this study, problems related to teaching the concept of adverbial complement were presented by examining what the concept covers, its scope and how it is taught at secondary school level and various solutions were proposed to these problems. The model of the study is case analysis and a semi-structured interview technique was used as a data collection method. The study group of the research was 22 Turkish language teachers working in different cities. A semi-structured interview form was applied to Turkish language teachers and teachers' opinions about the concept of adverbial complement and problems related to teaching it were analyzed by content analysis. Descriptive analysis was conducted to reveal the scope of the concept of "adverbial complement" and its content reflected in secondary school teacher guidebooks. The results of the study showed that the instructions and activities included in teacher guidebooks overlap with the data obtained from the interviews with the teachers in terms of naming and definition of adverbial complement, what it describes and teaching problems / inconsistencies. It has been suggested that syntactic relations should be used in both denotations and sentence analyses in order to reduce the problems related to the teaching of grammatical concepts.

Keywords: Adverbial complement, Grammar teaching, Turkish language teachers.

¹ Bu çalışma 6-8 Ekim 2016 tarihinde Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi tarafından düzenlenen 9. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayında sunulan bildirinin genişletilmiş ve güncelleştirilmiş biçimidir.

SUMMARY

Purpose and Significance: It is not possible to internalize a subject that is not fully and correctly learned, and to transform it into individual skill. There are many grammatical concepts that have the most problems in terms of naming/explaining the Turkish language in the main sources of language knowledge, middle and high school Turkish / Language and Expression textbooks / teacher guidebooks have many language knowledge concepts which have the most problems in teaching. One of these concepts is the sentence adverbial. The study of linguistic perspectives which overlook the connotation of meaning and form causes some problems in the learning / teaching of the concept of “adverbial complement”. The purpose of this study is to address the issues related to which concept the term “adverbial complement” covers, how to teach at the secondary school level, to present the problems related to teaching with care and to bring various solutions to the problems.

Methodology: As a preliminary study, 66 students at 1st, 2nd and 3rd grade were asked what the concept of “adverbial complement” implies and what this concept covers at Recep Tayyip Erdogan University Faculty of Education Department of Turkish Language Teaching. Descriptive analysis of the answers showed that the students did not have consistent knowledge about the specified concept and they experienced conceptual confusion. The model of the study is case analysis and a semi-structured interview technique was used as a data collection method. The study group of the research was based on the typical case and criteria sampling. The study group of the research was 22 Turkish language teachers working in different cities. A semi-structured interview form was applied to Turkish language teachers and teachers' opinions about the concept of adverbial complement and problems related to teaching it were analyzed by content analysis. Semi-structured interview form was applied to the Turkish teachers and tried to put forward their opinions about the problems of the teachers' concept of “adverbial complement”, teaching and their teaching problems. The interview form was prepared by the researchers and scope validity consists of two lecturers and questions provided by three Turkish teachers. Descriptive analysis has been conducted to describe the extent of the concept of “adverbial complement” and the appearance reflected in secondary school teacher's manuals. The content of the open-ended survey interview with the teachers was analyzed by content analysis.

Results: The most noteworthy result of the study to examine the scope of the “adverbial complement”, how it was taught, the problems related to teaching was that the source works were included in the teacher's manuals in terms of naming, definition, what they describe and problems / inconsistencies in teaching field guidelines and activities and the data obtained from interview with teachers. Other results of the study can be categorized as follows:

1. The teachers could not fully explain the “adverbial complement” relation, they often expressed the function and definition of an item. As regards the concept, there is confusion between the name of the species and the name of the task in terms of characterizing the action or predicate. According to the teachers, the sentence adverbial is a concept that evokes the sentence adverbial, sentence item, not exactly named and confuses students' heads.
2. The sentence is taught by teachers, usually by focusing on the functions of the sentence. The concept is linked to action, verbal and adjectives then. Teachers also teach by putting forward some questions asked predicate to find the adverbial complement. When look at the examples of activities, it can be seen that the relationship between the questions asked predicate and the people and their performers can not be solved correctly.
3. The problem most teachers experience in teaching the adverbial complement and position diagnostic is to confused by the students. In relation to this, it is also confused with place-direction sentence and place complement, pre-adverb and sentence complement. One of the reasons for not being able to learn the concept of adverbial complement is the inability of

students to construct the concept name in their minds. It is also a question of students not knowing other concepts related to sentence adverbial and that preliminary learning is not enough.

Discussion and Conclusion: When sentences are epithet sentence adverbials are subordinate. It is not necessary to move the understand sentence epithet in order to avoid concept clutter both understand and teaching. The concept of adverbial complement is related to the syntactic functions that the names take as a parallel to the structure of the Turkish. The sentence is in the sequence of "lexicological qualities" (Börekçi ve Tepeli, 2013). For this reason, the sentence should not be regarded separately from the action in terms of the concept relation they have established, and these features should be taken into account in the activities to solve sentences. In order for learners to correctly analyze and understand the transmission as language users, it is essential to focus on solving inter-textual relations without focusing on formal features in the process of teaching language. For example, it can be detected that the sentence / epithet is not a lexical qualification of action, but an attribute related to the subject and reflected in loading.

GİRİŞ

“Dile biçim ve anlam birlikteliği olan bir dizge olarak değil de anlamdan soyutlanmış ve birbirinden bağımsız bölümlerin yan yana gelmesiyle oluşmuş bir yığın olarak bakma eğiliminin” (Böreççi ve Tepeli, 2013: 96) dil incelemelerinde karşılaşılan sorunların sebeplerinden biri olduğu ve dil bilgisel kavramların adlandırılması ve bu kavramların öğretimi sürecinde de önemli sorunların yaşanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Kavramları tam ve doğru olarak öğrenilmeyen bir konunun içselleştirilmesi ve bireysel beceriye dönüştürülmesi mümkün değildir. Türkçenin dil bilgisini anlatan temel kaynaklarda adlandırılması ve açıklanması, ortaokul Türkçe ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarında ise öğretimi konusunda en çok sorun yaşanan pek çok dil bilgisel kavram vardır. Bu kavramlardan biri de zarf tümleci/tamlayıcısıdır.

Zarf tamlayıcısı ilgili alanyazında zarf tümleci, belirteç, belirteç tümleci, zarf, zarflama gibi adlar altında değerlendirilmekte olup kavramla ilgili standart bir adlandırma bulunmamaktadır. Araştırmacılarca farklı adlandırılan kavramın sınıflandırılması ve açıklanması da arada küçük farklar bulunmakla beraber benzerdir. Bazı araştırmacılar zarf tamlayıcısını zarf tümleci veya belirteç tümleci olarak ele almış, sözlüksel zarf ile isim işletme eki ya da zarffiil eki almış söz ya da söz öbeklerini bu başlıklar altında değerlendirmişlerdir. Örneğin Ediskun (2010: 360), ögeyi “Zarf Tümleçleri” başlığı altında “yüklemi zaman, yer ve yön, durum ya da tarz, nicelik ilgileriyle tamamlayan kelimelerdir.” şeklinde tanımladıktan sonra zarf tümleçlerinin yüklemi hangi yönlerden tamamladığına dair bir tasnif yaparak örnekler verir. Zarf tümleçlerinin yüklemi, “Babam şimdi çıktı.” tümcesinde olduğu gibi zaman ilgisiyle, “Yukarı çıkınız.” tümcesinde olduğu gibi yer yön ilgisiyle, “Güzel düşün, iyi hisset.” tümcesinde olduğu gibi durum ya da tarz ilgisiyle, “Şiiri pek severim.” tümcesinde olduğu gibi miktar ilgisiyle, “Okula niçin gelmedin?” tümcesinde olduğu gibi soru ilgisiyle tamamladığını ifade eder. Ediskun’a (2010) göre yüklemden önce yer alan ve yüklemi belirtilen nitelikler açısından tamamlayan kelime ya da kelime grupları zarf tümlecidir. Hengirmen (2007: 337), kavramı belirteç tümleci olarak adlandırarak yüklem anlamını zaman, yer, yön, durum, nicelik ilgisiyle tamamlayan, bazen yalın olarak kullanılan bazen de ad durum eki alan sözcükler olarak tanımlamaktadır.

Ögeyi yine “Zarf Tümleci” başlığı altında ele alan Özmen (2013: 40) ise “yüklemde söz konusu olan eylemin, nasıl, niçin, ne zaman, ne şekilde, kiminle, neyle, hangi vasıtayla yapıldığını bildiren cümle ögesi” şeklinde tanımlar. Yapılan açıklamaya göre yüklemle bağlanan zarflar, zarf-fiiller, zarfimsılar ve zarflıklar zarf tümlecidir; dolayısıyla, zarflar, zarf-fiiller, zarf-fiil grupları, edat grupları ile eşitlik, araç, benzerlik, zaman, süre, süreç, tarz, birliktelik durumunda ve yön gösterme durumunda olan ögeler zarf tümleci olabilir. Demir (2006: 206-208) de ögeyi “Belirteç Tümleçleri” başlığı altında ele alarak “yüklemi zaman, nitelik, nicelik, yön, soru ilgileriyle tamamlayan tümleçler” olarak tanımlamakta, belirteç tümleçlerinin yüklemi zaman, nitelik, nicelik, yön ve soru ilgisiyle tamamladığını ifade etmektedir. Özel (2018: 412) de “belirteç tümleci” olarak adlandırdığı kavramı benzer şekilde tanımlayarak Türkiye Türkçesinde aşağı yukarı bütün belirteçlerin belirteç görevi üstlendiğini vurgulamaktadır. Tepeli ve Yıldız (2015) ise isimlerin ya da isim öbeklerinin isim işletme eklerini alarak tümcede zarf tümleci olduklarını belirtmektedir.

Bazı araştırmacılar zarf ve zarf tümleci/tamlayıcısı ayrımı yapmamakta, eylemi niteleyen sözlüksel zarf ile yüklemi çeşitli bakımlardan özelleştirerek söz dizimsel işleve göre zarf tümleci/tamlayıcısı olarak adlandırılan ögeyi “zarf” başlığı altında değerlendirmektedir. Ergin (1998: 400-401), ögeyi zarf adı altında ele alır ve eylemin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren tümce unsuru olarak tanımlar. Ona göre, eylemin bildirdiği hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeple, hangi şartlarla yapıldığını veya olduğunu ve hangi zamanda cereyan ettiğini göstermek için zarf unsuru kullanılır. Zarfın ana fonksiyonu ise eylemin şartlarını ve zamanını göstermektir. Bu ana fonksiyon, birlikte kullanıldığı eylemin mânâsına göre şekil, tarz, vasıta, yön, eşitlik, benzerlik, sebep, miktar, derece, hâl, durum, bağlılık, hedef, bedel, âlet, karşılaştırma, zaman, müddet, sür’at, v.s gibi zarfların; instrumental,

eşitlik ve yön eklerinin; gerundiumların, son çekim edatlarının, zarf olarak kullanılan her türlü kelimelerin ve kelime gruplarının taşıdığı çeşitli ifadeler hâlinde görülür.

Karahan (2015: 32) da zarf ve zarf tümleci ayrımı yapmayıp söz konusu ögeyi “Zarf” başlığı altında dikkatlere sunar. “İnsan âlemde *hayal ettiği müddetçe* yaşar.” tümcesini örnek vererek kavramı, zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan tümce ögesi olarak tanımlar. Zarfın, tümcenin genellikle yardımcı ögesi olduğunu, seyrek olarak bazı tümcelerde zorunlu öge olabileceğini vurgular.

Özkan ve Sevinçli (2008) ise zarf tamlayıcısını “Zarf” başlığı altında ele alarak “Tümcede yüklem anlamını zaman, yer, yön, durum, miktar, tarz, araç gibi yönlerden tamamlayan öge” olduğunu belirtir. Zarf, bir isim veya zarf işleviyle kullanılan bir kelime grubu olabilir. Özellikle ikilemeler, edat grupları, isnat grubu, yönelme, yaklaşma, uzaklaşma grupları, bağlama grubu, sayı grupları zarf işleviyle kullanılan kelime gruplarıdır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 143).

Banguoğlu (2007: 530) kendine özgü bir adlandırmayla “zarflama” tabirini kullanır ve tümcede yüklem içinde geçtiği hâl ve şartları belirten zarfları ve zarf niteliğindeki belirtme öbeklerini zarflama (determinant adverbial, complément circonstanciel) olarak ele alır. Banguoğlu’nun (2007: 530) “Aslında zarf fiillere ve sıfatlara gelen ve onların anlamlarını sınırlayan bir kelimedir.” ifadesiyle zarf ve tümleç ayrımını yaptığı, zarflama adlandırmasıyla tümcede hâl ve şartları belirten ögeyi belirttiği görülmektedir.

Karaağaç (2012: 427-429), sözlüksel zarf ile söz dizimsel zarf şeklinde bir ayrım yapmaktadır. Sözlüksel zarf, eylemlerin niteliklerini ve niceliklerini belirten sözlüktür. Söz diziminde ise eylemlerin özelliklerine ad olan her türlü söz, söz öbeği veya tümce (zarf-eylem) zarf olarak kullanılabilir. Karaağaç (2012), *hızlı, dün, yarın, çabuk* gibi sözcükleri sözlüklük zarflar olarak ele almakta, yer, zaman, yön, azlık çokluk gibi bir yapma ve olmanın niteliği sayılabilecek sözleri bu grupta değerlendirmektedir. Söz dizimsel zarf kavramını ise isim işletme eki almış sözlerin/söz öbeklerinin zarflık kullanımı ile açıklamaktadır. “Trenle gitti.”, “Eve kadar yürüyorum.” tümcelerinde olduğu gibi isim işletme ekleri almış söz ya da söz öbekleri çekimli sözlerin zarflık kullanımına örnektir. Olma veya kılma bildiren bir tümceye ad işlemi yapmak ve onu zarf olarak kullanmak ise çekimli eylemlerin zarflık kullanımınıdır. Sebzecioğlu (2017: 342-349) da seçimlik unsur olarak değerlendirdiği belirteçleri anlambilimsel, işlevsel, biçimbilimsel ve dağılımsal ölçütler açısından sınıflandırmakta, özellikle işlevleri açısından belirteç ve belirteçlik ayrımından söz etmek gerektiğini belirtmektedir. Ona göre belirteç, temel sözcük türü ve işlevi belirteç olan sözcüklerdir. Bu sözcükler sözlükte belirteç olarak yer alır. Belirteçlik ise tür olarak belirteç olmadığı hâlde belirteç işlevi ile kullanılan sözcük ya da sözcük öbekleridir. Yapılan açıklamaya göre Sebzecioğlu’nun (2017) da sözlüksel belirteç ile söz dizimsel olarak belirteç işlevi üstlenen belirteci ayırdığı görülmektedir. Benzer bir yaklaşımla Dalı (2018: 18) da zarf ile belirteç kavramlarını birbirinden ayırarak zarfın bir kelime türü, belirtecin ise söz dizimsel birim olduğunu vurgulamaktadır. Belirteçler zarflarca veya eylemin zarfsı şekillerince temsil edilen, belirteç öbeklerinde tümleç görevi üstlenen söz dizimsel birimlerdir. Dalı (2018: 19) belirteç tümlecini, “eylemi zaman, yer, ölçü gibi değişik yönlerden tamamlayan ya da tümleyen zarf veya zarf yerine kullanılan birimlerce temsil edilen bağımlı bileşen” olarak tanımlamaktadır.

Tesniere (1959) sözcük türlerini ulam-işlev karşıtlığı açısından ele alarak tümcedeki tümleyenlerin yani eylemin zamanını, yerini, durum ve koşullarını belirten sözcüklerin belirteç ya da belirteç türünden sözcükler olduğunu ifade etmektedir. Bu sözcükler eylemin tamlayan veya tümleyenleridir. Yani sözcüksel olan zarf ile özne ile ilgili olan ve yüklemi çeşitli bakımlardan özelleştiren tümce zarfı ayrıdır. İmer, Kocaman ve Özsoy (2011: 47-489), kavramı “belirteç” başlığı adı altında ele almışlar, işlev olarak genellikle eylemin anlattığı iş, oluş ve durumun tarzını belirleyen sözcük türü olarak tanımlamışlardır. Belirteçleri işlev bakımından tümce belirteçleri, eylem öbeği belirteçleri ve niteleme belirteçleri olarak gruplandırmışlardır. Zaman, yer-yön, durum ve niteleme belirteçleri sözlüksel belirteci belirtirken tümce belirteçleri ise yapılan önerme hakkında konuşmacının bakış açısını ve duygularını belirtmektedir.

Türkçenin dil bilgisini İngilizce anlatan bazı kaynak eserlerde de (Göksel and Kerlake, 2005; Göknel, 2010) sıfatı, zarfı ve eylemi niteleyen zarf ile yüklemi niteleyen zarf ayrı olarak ele alınmıştır.

Demir'e (2003) göre ise zarf bir sözcük türü değildir, zarflık görevi vardır ve zarfı/belirteci sözcük türlerinden çıkarmak gerekmektedir. Karpuz (2013) söz dizimsel boyutta ortaya çıkan zarfı bir sözcük türü olarak değerlendirmenin yanlış olduğunu ifade etmekte, yüklem fiilin tamlayanı/tümleci olarak ele almaktadır.

Görüldüğü üzere gerek adlandırmada gerek tanımlarda standart bulunmamakta fakat ögenin işleviyle ilgili izahlar yakınlık göstermektedir. Araştırmacılar açıklamaları sırasında genellikle zarf tamlayıcısının yüklemi çeşitli açılardan tamamlayan öge olduğunu, bu ögenin zarf olabileceği gibi çeşitli isim işletme eklerini almış öbekler ya da zarf fiiller olabileceğini ve yükleme sorulacak uygun sorularla bulunabileceğini ifade ederek çeşitli örnekler vermişlerdir. Ancak örneklere bakıldığında bunlar arasında da tutarsızlıklar hatta yanlışlar olduğu görülmektedir. Örneğin Demir (2006), belirteç tümleçleri başlığı altında yaptığı sınıflandırmada belirteç tümleçlerinin yüklemi soru bakımından tamamladığını ifade eder ancak "Bu soruyu kim çezecek?" tümcesini örnek verir. Bu örnekteki soru unsuru şüphesiz ki bir belirteç değil bir soru zamiri işlevindedir. Yükleme sorulacak bu sorunun cevabının da bir belirteç olması imkânsızdır. Araştırmacıların kavramla ilgili açıklamaları zarf ile zarf tümleci/tamlayıcısı kavramları arasında bir karmaşanın yaşanmasına sebep olmaktadır. Yapılan açıklamalara göre sözcük türü olan zarf ile söz dizimsel öge olan zarf tümleci/tamlayıcısı açısından bir belirsizlik vardır. Bu belirsizliğin zarfın bir sözcük türü mü yoksa söz dizimsel bir öge mi olduğu konusunda bir kavram karmaşası yarattığı ve bu durumun zarf tamlayıcısı kavramının öğretimi boyutuna da yansdığı görülmektedir.

Bir konunun tam olarak öğrenilmesi öncelikle o konunun kavramlarının doğru bir şekilde öğrenilmesine bağlıdır. Dil bilimsel bir kavram adı olarak zarf tamlayıcısının neyi ifade ettiği üzerinde durmak gerekmektedir. "tamlamak" Güncel Türkçe Sözlük'te "tamlama oluşturmak" ve "tamamlamak" (E. T. 03.06.2016) olarak açıklanmaktadır. Sözlükte "tamlayıcı" maddesi bulunmamaktadır. Dil bilim terimlerini açıklayan sözlüklerde de tamlayıcı maddesine rastlanmamıştır. Örneğin, Vardar (2002: 189), tamlayan terimini ele almakta ve terimi "tamlananın anlamını belirleyen, sınırlandıran, ad diziminde ada bağlı olarak yer alan birim" olarak tanımlamaktadır. Korkmaz'ın (2007: 208) Gramer Terimleri Sözlüğü'nde de tamlayıcı maddesi bulunmamakta, "tamlayan" maddesi "ad ve sıfat tamlamalarında tamlamanın birinci ögesini oluşturan ad ve sıfat" olarak açıklanmaktadır. Demir'in (2003) "tamlayıcı" kavramını "öge" kavramı ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Tam olarak açıklanmamış olan zarf tamlayıcısı, kavram adı olarak bakıldığında "zarfı tamamlayan" veya "zarf ile tamamlayan" şey çağrışımını yapmaktadır. Dolayısıyla zarf tamlayıcısı zarf ile ilgili bir kavram olmalıdır.

Zarf tamlayıcısı/tümleci öğretmen kılavuz kitaplarında tümcede yüklem anlamını zaman, durum, sebep, azlık-çokluk yönleriyle tamamlayan kelime ya da kelime grubu (Arhan, Başar ve Demirel, 2015: 117; Erdal, 2017: 110; Kaplan ve Şen, 2014: 61) olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenleri yönlendirici olmaları bakımından önemli olduğu düşünülen açıklamalara ve yönergelere göre zarf tamlayıcısı yüklem anlamını zaman, sebep, durum, miktar, yer, yön, araç gibi özellikler bakımından tamamlayan sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Öğrencilere genellikle zarf tamlayıcısını bulmak için yükleme sorulan sorular üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Öğretmen kılavuz kitabından (Şahin, 2013: 118) alınan örnek Şekil 1'de dikkatlere sunulmuştur.

Öge çözümlemesi için yararlanabilecekleri aşağıdaki tabloyu sınıf tahtasına yazınız:

Öge adı	Ögeyi bulmak için sorulacak sorular
Özne	Kim, ne
Belirtisiz nesne	Ne (Özne ve yüklemle birlikte sorulmalı)
Belirtili nesne	Kimi, neyi
Dolaylı tümleş	Kime, kimde, kimden; neye, nereye, nerede, nereden
Zarf tümleci	Ne zaman, nasıl, niçin, ne kadar, ne ile, kim ile

Şekil 1. Tümce ögelerini bulmak için yükleme sorulan sorular

Kavramın öğretimi sürecinde zarf tamlayıcısını/tümlecini bulabilmek için birtakım soruların sorulması, bazı biçimlerin kavram ya da kavram ilişkilerine dikkat edilmeden sadece soruya cevap verdiği için zarf tamlayıcısı olarak adlandırılmasına ve dolayısıyla öğrencilerin konuştukları dilin yapısını çözümlemelerine ve dil ile ilgili düşünme becerilerinin gelişmesine büyük bir engel oluşturabilir. Aynı zamanda kavramın tam olarak öğrenilmesinde karmaşaya veya çelişkilerin yaşanmasına sebep olabilir. Bu çalışmada zarf tamlayıcısının dil bilimsel bir terim olarak hangi kavramı karşıladığı, kapsamı, öğretimi ile ilgili çelişkili durumlar ve yaşanan sorunlar üzerinde durulacaktır.

Problem Durumu

Dil bilgisi öğretimi sürecinde sözcüklerin tür adı ile söz diziminde üstlendikleri görev adlarının birbirleri ile karıştırılmasının öğrencilerde dil bilimsel kavramlarla ilgili karmaşa yaşamalarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Gerek dil bilgisi ile ilgili kaynak kitaplarda gerekse ortaokul Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarında bu durumu yansıtabilecek çelişkili ifadeler yer almaktadır. Örneğin, Balyemez (2016: 130), dil bilgisinin, öğretiminde çeşitli sorunların bulunduğu konularını dikkatlere sunduğu çalışmasında “-Dık/-DUK ve -AcAk sıfat-fiil ekini almış sıfat-fiiller, cümle içinde genellikle önlerinde bir isim olmadan (yani sıfat görevinde değil, isim görevinde) kullanılırlar.” ifadesini kullanmakta ve “Çalışan insanlara saygım sonsuzdur. çalışan kelimesi bir sıfat-fiildir ve cümle içinde sıfat görevinde kullanılmıştır.” demektedir. 2015-2016 öğretim yılında kullanılan 8. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabında ise “Etkinlikten sonra öğrencilerinize fiilimsilerin isim-fiil, sıfat- fiil ve zarf-fiil olarak ayrıldığını; isim-fiillerin fiil kök ve gövdelerine -mA, -mAk, -Iş ekleri getirilerek, sıfat-fiillerin -An, -dIk, -mIş, -AcAk, -AsI, -Ar, -mAz ekleri getirilerek, zarf-fiillerin ise -ArAk, -Ip, -InCA, -ken, -DIkÇA, -A ekleri getirilerek yapıldığını belirtiniz. Daha sonra öğrencilerinize isim-fiillerin cümlede isim göreviyle, sıfat-fiillerin sıfat göreviyle, zarf-fiillerin ise zarf göreviyle kullanıldığını belirtiniz.” (Arhan, Başar ve Demirel, 2015: 54) şeklinde bir yönerge bulunmaktadır. Bu ifadeler, şöyle bir soruyu ortaya çıkarabilir: İsim, sıfat, zarf bir dilin sözlüğünde yer alan sözcüklerin türünü mü belirtir, yoksa söz dizimsel görev adları mıdır? Sözlüksel kavramlar ile söz dizimsel kavramların karıştırılması, bu kavramların tam olarak öğrenilmesine engel olabileceği gibi öğrencilerin dil bilgisi derslerinde karşılaştıkları bilgileri ezberlemelerine de sebep olabilir. Türkçe dersinde hangi kavramı ne için öğrendiklerini anlamlandıramayan öğrenciler bu kavramları gündelik hayatlarına da aktaramayabilirler. Üstünova (2010: 157) da konuyu sözcük türü ve görev adı ayrımı yapmadan sınıfa götürmenin öğretimi zorlaştıracağı gibi öğrenciyi ezberle zorlayacağını ifade etmekte, bu durumun dilin

mantığının kurulmasına izin vermeyerek Türkçenin yapısal özelliklerinin öne çıkmasına engel olacağını vurgulamaktadır.

Öğrencilerin kavram karmaşası yaşadıkları ve tam olarak öğrenemedikleri dil bilgisel kavramlardan biri olduğu düşünülen zarf tamlayıcısı ile ilgili olarak yapılan bir ön çalışma asıl araştırmaya yön vermiştir. Araştırma öncesinde yapılan çalışmada çalışma grubu ölçüt örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Buna göre Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde öğrenim gören ve Türk Dil Bilgisi IV: Cümle Bilgisi dersini henüz almayan 66 öğrenciye “zarf tamlayıcısı” kavramının kendilerine neyi çağrıştırdığı ve bu kavramın neyi kapsadığı sorulmuştur. Öğrencilerin yazılı olarak verdikleri cevaplar araştırmacılar tarafından aynı anda analiz edilmiş, alan uzmanı iki öğretim üyesince incelenmiştir. Analiz birimi olarak kelime veya kelime grupları seçilmiş, kategoriler oluşturulmuştur. Ön çalışmanın güvenilirliği için öğrencilerin ifadelerinden örnekler sunulmuştur. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin belirtilen kavram ile ilgili tutarlı bilgiye sahip olmadıkları ve kavram karmaşası yaşadıkları görülmüştür. Türkçe öğretmeni adaylarının zarf tamlayıcısı kavramı ile ilgili bilgileri Tablo 1’de dikkatlere sunulmuştur.

Tablo 1. *Türkçe Öğretmeni Adaylarının “Zarf Tamlayıcısı” Kavramının Ne Olduğu ile İlgili Düşünceleri*

	Yüzde	Frekans	Öğrenci Kodları
Tamlayan olma özelliğini ifade etme			
Zarfi tamlayan kelimeler	11	7	Ö1, Ö2, Ö4, Ö9, Ö10, Ö31, Ö32
Tümcede eksik olan zamanı belirleyen öge	9	6	Ö21, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27
Tamlamak, belirtmek	8	5	Ö3, Ö28, Ö29, Ö30, Ö22
Eylemi, eylemsiyi ve zarfi tamlayan	5	3	Ö7, Ö16, Ö33
Zarfin tamlayan yerine geçmesi	3	2	Ö14, Ö34
Tümceyi zarf yönünden tamamlayan	2	1	Ö6
Nesneyi belirten	2	1	Ö8
Tümcedeki kelimeleri tamamlar	2	1	Ö11
Sözcükleri zaman ve nasıllık yönünden niteler	2	1	Ö12
Olayı tamamlayan kavram	2	1	Ö13
Tamlayan ile tamlanan arasındaki ilişkinin zarf ile sağlanması	2	1	Ö15
Hareket halinde olan durumlar	2	1	Ö17
Kelime grubundan oluşan zarflar	2	1	Ö18
Zaman, miktar gibi şeyler	2	1	Ö19

Zarfı çekimlenmiş bir kelimeyi tamamlayan öge	2	1	Ö20
Mektup koyulan zarfı tamamlar	2	1	Ö5
Zarf Tümleci olarak tümcedeki görevini ifade etme			
Tümcede eylemleri niteleyen/tamamlayan unsur	12	8	Ö40, Ö48, Ö55, Ö57, Ö58, Ö61, Ö62, Ö63
Zaman, durum ve miktar belirten öge	11	7	Ö37, Ö42, Ö46, Ö51, Ö52, Ö54, Ö59
Zarf tümleçleri	5	3	Ö35, Ö37, Ö41
Yüklemi niteleyen/belirten kelime	5	3	Ö44, Ö49, Ö50
Tümcenin ögesi	3	2	Ö36, Ö64
Tümceyi zaman yönünden niteleyen öge	3	2	Ö39, Ö43
Bir fikrim yok	3	2	Ö60, Ö66
Tümcenin niteliğini belirtir	2	1	Ö45
Görevi tamamlar	2	1	Ö47
Yardımcı unsur	2	1	Ö65
Yüklemin tamlayıcısı	2	1	Ö56
Tümceyi belli yönlerden tamamlayan kavram	2	1	Ö53

Tabloya göre öğrencilerin yüzde 11'inin "zarf tamlayıcısı" kavramının tamlayan/tamlayıcı olma niteliği üzerinde durduğu görülmektedir. örnek ifadeler şu şekilde sunulabilir:

Ö1. Zarf görevindeki kelimeleri zaman, yer, olay olarak belirtme görevi olan tamlayıcıdır.

Ö2. Zarfı yer, yön, miktar, zaman yönlerinden belirten kavramdır.

Ö4. Zarf tamlayıcısı sözünden mantıken zarfı tamlayan bir şey akla geliyor, yani zarfı tamladığına göre zarftır. Çünkü zarf zarfı tamlar nitelik, miktar, yer-yön vs. gibi yönlerden tamlar.

Ö10. Zarfları belirten, tamlayandır. Belirtenin belirtildiği olmalı bu da zarftır.

Ö6. Cümleyi zarf yönünden tamlayandır.

Ö15. Tamlayan ile tamlanan arasındaki ilişkinin zarf ile sağlanması.

Ö18. Tek bir kelimenin zarf olması değil de kelime gruplarından oluşması aklıma geliyor. Mesela akşam değil de akşam saatlerinde.

Öğrencilerin yüzde 12'si ise zarf tamlayıcısının tümcenin bir ögesi olarak çeşitli özelliklerini belirtmeye çalışmıştır. Öğrencilerin ifadelerine göre zihinlerinde kavramın neyi karşıladığı konusunda bir belirsizliğin ve karmaşanın olduğu söylenebilir. Çünkü öğrenciler, zarf tamlayıcısının tümceyi mi, yüklemi mi yoksa tümcedeki eylemi mi nitelediği konusunda farklı

görüşler sunmuşlardır. Tümce ögelerini kavrama ile ilgili etkinliklerin genellikle biçimsel dil bilgisi anlayışı ile yapılması, tümcenin ögeler arası ilişkilerden oluşan bir bütün olduğunun göz ardı edilmesi bu durumun sebeplerinden biri olabilir. Öğrencilerin ana dil yapısını kavrayabilmesi için parçaların bütün içindeki ilişkileri/işlevleri/işleyişlerine dikkat çekilmelidir. Çünkü “tümce, tek tek kendine özgü anlamları olan sözcüklerden kurulmuş söz dizimsel bir yapı olmayıp ögeler ve ögeler arası ilişkilerin oluşturduğu ayrı bir sistemdir. Dolayısıyla bu yapının algılanmasında ögelerin yanı sıra ögeler arası ilişkilerin doğru bir şekilde tespit edilmesi” (Onan, 2011: 295) dil bilgisi öğretiminde daha etkili olacaktır. Kaçar (2016) da ögelerin genellikle eylemle birleşim değerlerine dikkat edilmeden rastlantısal olarak bulunan ögeler olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Eylemin eyleyenleri ve tümleyenleri ile anlamlı olduğunu düşündüğümüzde bu ilişkinin tümce çözümlenmelerine de yansıtılması gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilerin ifadelerinden seçilmiş örnekler aşağıda dikkatlere sunulmuştur:

Ö40. Cümlede fiilleri vurgulayarak onları niteler ve etkiler.

Ö55. Fiili durum, zaman yönünden, sebep, araç yönünden tamamlayan durumlardır.

Ö57. Fiilleri ve filimsileri etkilediği için daha çok yapılan bir işten ziyade o işin nasıl yapıldığını çağrıştırıyor. Eylemin etkililiğini çağrıştırıyor.

Ö61. Cümlede fiili niteleyen, onu miktar, zaman bakımından tamamlayan ögedir.

Ö62. Zaman, durum bildiren ögeleri belirtmek için fiili niteleyen belirteçtir.

Ö50. Zarf tümlecini tam olarak açıklayamam ve tam olarak hafızama da yer etmemiştir. Yüklem, özne kolay bulunur ancak dolaylı tümleç ve zarf tümleci daha değişik sorulara sahip olan tümleç olduğu için özellikle de zaman, miktar, durum vb. gibi kavramları bildiriyor. Cümle içerisinde belirli bir görev üstlenerek başka bir sözcüğü belirtendir. Cümlelerin niteliğini, durumunu, zamanını belirtir.

Ö45. Cümle içerisinde belirli bir görev üstlenerek başka bir sözcüğü belirtendir. Cümlelerin niteliğini, durumunu, zamanını belirtir.

Ö53. Cümleyi veya anlamı belirli yönlerden tamamlayan kavramdır.

Ön çalışmanın sonuçları öğretmen adaylarının zarf tamlayıcısı kavramını tam olarak anlamlandıramadıklarını ve kavramla ilgili karmaşa yaşadıklarını göstermiştir. Bu durum da “zarf tamlayıcısı”nın dil bilimsel bir kavram olarak ne olduğu ve nasıl öğretildiği konusunda bir araştırma yapma gerekliliğini doğurmuştur. Bu çalışmada Türkçe öğretmenlerinin “zarf tamlayıcısı” kavramıyla ilgili görüşlerinin ne olduğu, zarf tamlayıcısını nasıl öğrettikleri ve öğretirken yaşadıkları sorunların neler olduğu sorularına yanıt aranmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Anlam ve biçim birlikteliğini göz ardı eden bakış açısı ile yapılan dil bilgisi incelemeleri “zarf tamlayıcısı” kavramının öğrenilmesinde/öğretilmesinde birtakım sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, “zarf tamlayıcısı” kavramının ortaokul düzeyinde nasıl öğretildiğini inceleyerek öğretimi ile ilgili sorunları dikkatlere sunmak ve sorunlara çeşitli çözüm önerileri getirmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Zarf tamlayıcısı kavramının ortaokul sekizinci sınıf düzeyinde nasıl öğretildiğini incelemek, öğretim sürecinde yaşanan sorunları ortaya koymak ve çözüm önerileri getirmek amacıyla yapılan araştırma, nitel bir çalışma olup ön çalışma ile birlikte durum analizi modeline göre gerçekleştirilmiştir. Durum analizi (situation analysis) “özel bir olayın farklı bakış açıları kullanılarak incelenmesidir” (Büyüköztürk vd, 2011: 274). Bu modelde, araştırılacak durumun

sınırlı bir şekilde derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi esas alınmaktadır (Merriam, 2013).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum ve ölçüt örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Tipik durum örneklemesinde standart ya da temsil edici olduğu belirlenen kişi ya da kişiler araştırmaya dâhil edilir (Ekiz, 2009: 105). Araştırma için farklı illerdeki (Erzurum, İstanbul, Rize) devlet okullarında görev yapan 22 Türkçe öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olma ve sekizinci sınıf Türkçe dersini vermiş olma araştırma örnekleminin oluşturulması için belirlenen temel ölçütlerdir. Katılımcıların demografik özellikleri çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak araştırmacılar tarafından önceden hazırlanmış soruları kapsayan standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşım katılımcıların vereceği özgür yanıtları detaylı bir biçimde inceleme olanağı vereceği gibi soruların sistematik biçimde bütün katılımcılara sorulması yoluyla görüşmecinin yanlılığını ve öznel yargıları en aza indirger (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 150). Aynı zamanda standartlaştırılmış görüşmede katılımcıların kendilerine sorulan sistematik soruların dışına çıkma özgürlüğü vardır ve görüşmeciler hazırladıkları standartlaştırılmış soruların cevaplarını derinleştirebilirler (Berg ve Lune, 2015: 136).

Türkçe öğretmenlerine standartlaştırılmış görüşme formu uygulanarak öğretmenlerin “zarf tamlayıcısı” kavramı, öğretimi ve öğretimi ile ilgili sorunlar hakkındaki görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Görüşme formu, araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve kapsam geçerliliği biri Türkçe eğitimi diğeri ölçme ve değerlendirme uzmanı iki öğretim üyesi ve üç Türkçe öğretmeni tarafından sağlanmıştır. Görüşme formu öncelikle beş Türkçe öğretmenine uygulanmıştır. Görüşme sonrasında öğretmenlerin “Zarf tamlayıcısı kavramı ne demektir? Lütfen açıklayınız.” şeklindeki ilk soruda zarf tamlayıcısının tümcenin bir ögesi olarak tanımını yazdıkları görülmüştür. Aslında bu soru ile öğretmenlerden zarf tamlayıcısının yeni bir kavram işareti olarak neyi ifade ettiğini açıklamaları istenmektedir. Alınan yanıtlar doğrultusunda soru ifadesi yeniden düzenlenerek son şekli verilmiştir. Görüşme formunda aşağıdaki açık uçlu sorular yer almaktadır:

Yeni bir dil bilgisel kavram olan zarf tamlayıcısı nedir? Tümcenin bir ögesi olarak tanımını yapmadan kavram olarak size neyi çağrıştırdığını, neyi kapsadığını açıklayınız.

Zarf tamlayıcısını sekizinci sınıf düzeyinde nasıl öğretiyorsunuz?

Zarf tamlayıcısının öğretimi sürecinde sorun yaşıyor musunuz? Sorun yaşıyorsanız ne tür sorunlar olduğunu açıklayınız.

Araştırmacıların görev yaptığı ilde bulunan devlet okulundaki öğretmenlerle yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş, öğretmenler formdaki soruları yanıtlarken herhangi bir müdahalede bulunulmadan yazıya aktarılmıştır. Diğer illerde bulunan öğretmenlere gönüllülük esasına dayalı olarak elektronik posta yoluyla görüşme formu gönderilmiş ve formdaki soruları yazılı olarak yanıtlamaları istenmiştir. Gerek yüz yüze gerekse elektronik posta yoluyla gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların verdikleri yanıtların birbirleri ile örtüştüğü görülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri analiz edilirken araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formları temsili olarak adlandırılmış, formlara “Ö1, Ö2, Ö3,...” şeklinde kodlar verilmiştir. Görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler içerik analizi türlerinden kategorisel analiz yöntemine uygun şekilde analiz edilmiştir. Kategorisel analiz, belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve bu birimlerin belirli kriterlere göre kategoriler hâlinde gruplandırılmasına dayanır (Bilgin, 2014: 19). Kategoriler oluşturulmadan önce analiz birimleri olarak kelime grubu ya da ifade ve tümceler (Baş ve Akturan, 2013) belirlenmiştir. Bu birimlerden hareketle kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra birbirine benzeyen ve aralarında ilişki bulunan (Merriam, 2013: 173) kodlar sınıflandırılarak kategorilere ulaşılmıştır. Kodlamalar çalışmanın araştırmacıları tarafından aynı anda birlikte oluşturulmuş, uygun kategorilerde birleştirilmiştir. Daha sonra başka bir Türkçe eğitimi uzmanı tarafından görüşme formları incelenmiş, benzer kategorilere ulaşıldığı görülmüştür. Yine çalışmanın güvenilirliği için verilerin analizi sürecinde çalışma grubunda yer alan bireylerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Türkçe öğretmenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki konu ile ilgili yönerge ve etkinliklerin betimsel analizine dayanan bulgulara ve bulgularla ilgili tartışmaya bu bölümde yer verilmiştir. Görüşme formunun ilk maddesinde Türkçe öğretmenlerinden “zarf tamlayıcısı” kavramı ile ilgili tanım yapmamaları, yalnızca zarf ve tamlayıcı sözcüklerinden oluşan yeni kavram işaretinin ne olduğunu ve kendilerine neyi çağrıştırdığını ifade etmeleri istenmiştir. Bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Türkçe Öğretmenlerinin Yeni Bir Kavram İşareti Olarak “Zarf Tamlayıcısı”nın Ne Olabileceği İle İlgili Görüşleri

Kategoriler	Frekans	Yüzde	Öğretmen Kodları
Zarf tamlayıcısının tanımı ve işlevi	9	41	Ö2, Ö4, Ö9, Ö10, Ö11, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20
Zaman kavramı	4	18	Ö3, Ö5, Ö12, Ö15
Zarf çağrışımı	2	9	Ö7, Ö13
Zarf tümleci	1	5	Ö1
Tam olarak adlandırılmayan kavram	1	5	Ö8
Öğrencilerin kafalarını karıştıran kavram	1	5	Ö8
Mekân çağrışımı	1	5	Ö14
Fiilin tamamlayıcısı	1	5	Ö19
Cümlenin ögeleri	1	5	Ö21
Zarfin öge olarak karşılığı	1	5	Ö22
Boş	1	5	Ö6

Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin %41'inin zarf tamlayıcısının yapı olarak doğru bir kavram işareti olup olmadığı ile ilgili bir görüş belirtmedikleri daha çok tümcenin bir ögesi olarak tanımlı ve işlevlerini ifade ettikleri görülmektedir. Ancak ifadelerine göre öğretmenlerin zarf tamlayıcısının tümcedeki eylemi mi, yüklemi mi nitelediği konusunda tür adı ve görev adı karmaşası yaşadıkları söylenebilir. Ö19 kodlu öğretmenin ifadesi yaşanan bu karmaşayı doğrulamaktadır. Bu durumun farklı bakış açıları ile yapılan dil bilgisi incelemelerinin, öğretmen kılavuz kitaplarındaki yönergelerin olumsuz yansımaları olduğu düşünülmektedir.

Ö2. Zarf tamlayıcısı; yüklemi zaman, durum, azlık-çokluk, yer-yön, soru bakımından belirten sözcük veya sözcük grubudur.

Ö4. Cümlelerin öğelerinden birisidir. Fiili zaman, yer-yön durum yönünden nitelerler.

Ö9. Cümlede yüklemi eylemsel nitelik bakımından etkileyen sözcük.

Ö11. Yüklemi zaman, durum, ölçü, yer-yön, neden ilgileri ile bütünleyen yani anlamı tamamlayan söz ya da söz öbeklerini çağrıştırıyor.

Ö19. Fiilin tamamlayıcısı, fiil hakkında bilgi veren.

Ö20. Cümlede eylemin anlamını zaman, durum, nitelik, nicelik, soru bakımından, yön bakımından belirten sözcükler.

Yalnızca bir öğretmen zarf tamlayıcısını zarfın tümce ögesi olarak karşılığı olduğu biçiminde nitelendirmiştir.

Ö22. Tür olarak zarfın öge olarak karşılığını çağrıştırıyor.

Öğretmenlerin %18'i ise zarf tamlayıcısını zaman ve mekân ile ilişkilendirmiş, %9'u sözcük türü olarak zarfı, %5'i zarf tümlecini çağrıştırdığını, %5'i tam olarak adlandırılmayan, %5'i ise öğrencilerin kafasını karıştıran bir kavram olduğunu, %5'i eylemin tamamlayıcısı ve %5'i de tümcenin ögesi olduğunu belirtmiştir.

Ö3. "Zaman" kavramını çağrıştırıyor.

Ö5. Zarf tamlayıcısı bana ilk olarak zaman kavramını çağrıştırmaktadır. Kendi öğrenciliğimden beri zarf kavramı bende zaman çağrışımı yapmaktadır.

Ö14. Zarf tamlayıcısı bana mekânı çağrıştırıyor.

Ö7. Zarfı cümle içinde belirten bir kavram. Bende birtakım soruları çağrıştırıyor. (Nasıl, ne zaman, nereye, niçin, ne kadar...)

Ö13. Zarf tamlayıcısı kavramı bana zarfı çağrıştırıyor.

Ö21. Zarf tamlayıcısı bana cümlelerin öğelerini çağrıştırıyor.

Ö8. Zarf tamlayıcı -yeni ismiyle- sıkça isim değiştiriyor olması öğrenciler üzerinde kafa karışıklığına neden oluyor. Farklı kaynaklarda farklı isimlerle karşılaşmaları bocalamalarına ve konuyu öğrenememe gibi olumsuz güdülenme oluşmasına sebep oluyor.

Türkçe öğretmenlerinin zarf tamlayıcısının öğretimi ile ilgili görüşleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Türkçe Öğretmenlerinin "Zarf Tamlayıcısı"nın Öğretimi İle İlgili Görüşleri

Kategoriler	Frekans	Yüzde	Öğretmen Kodları
Zarfın işlevi ile ilişkilendirme	7	32	Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö11, Ö12, Ö13
Zarf, eylem, eylemsi ve sıfatlarla ilişkilendirerek anlatma	4	18	Ö3, Ö5, Ö19, Ö20
Sözcük türü olarak anlatma	3	14	Ö1, Ö10, Ö9

Zarf tamlayıcısını bulmak için yükleme sorulan soruları öğretme	3	14	Ö11, Ö16, Ö17
Tanım ve ilgili soruları belirtme	2	9	Ö3, Ö9
Yüklem zaman ve durum ifade eden kelimelerle ilişkisine dikkat çekme	2	9	Ö5, Ö15
Zarfların zarf tamlayıcısı olduğunu vurgulama	2	9	Ö5, Ö22
Nasıl, niçin ve ne zaman sorularına cevap veren ifadelerle ilişkilendirme	2	9	Ö6, Ö18
Örnek cümlelerden hareket etme	2	9	Ö7, Ö14
Metin içinde buldurma	2	9	Ö7, Ö8
Fiil ve yüklemle ilişkilendirme	2	9	Ö8, Ö21

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %32'si zarf tamlayıcısını öğretirken zarfın işlevlerine dikkat çektiklerini belirtmişlerdir. Burada da yine tür adı/görev adı karmaşasının etkileri görülmektedir. Börekçi (2009), sözcük türlerinin sınıflandırılması ile ilgili belirsizliğin, dilin iletişim aracı olma işlevinden önce “insan ile nesne arasında ilişki kurarak gerçek dünyayı kurmaca dünyaya/dilin dünyasına aktarma” şeklindeki temel işlevine dikkat çekildiğinde giderileceğini vurgulamaktadır. Çünkü gerçek dünyada da böyle bir ayırım vardır. Varlıkları karşılayan isimler, temsil eden zamirler, varlıkların niteliklerini karşılayan sıfatlar, oluş ve kılışlarını karşılayan eylemler, eylemlerin çeşitli niteliklerini dile aktaran zarflar ve ilişkilerini yansıtan edatlar dildeki sözcüklerin türlerini belirtir. Dil bilgisi öğretimi sürecinde ise dilin anlamlandırmayı, adlandırmayı ve düşünmeyi sağlayan işlevlerinden ziyade daha çok iletişimi sağlayan araç olma özelliği vurgulanmaktadır. Bu bakış açısı dildeki birimleri ait oldukları sistemden uzak tek tek parçalar olarak ele alıp incelediğinden tür adı ile görev adı karmaşası ortaya çıkmaktadır. Tür bilgisi sözcüklerin sözlüksel özelliği ile ilgilidir. Söz dizimi boyutunda farklı ulamlardan/kategorilerden seçilen sözcükler çeşitli görevler üstlenerek bir dizim oluştururlar. O hâlde bir dilin sözlüğündeki sözcüklerin tür özellikleri ile söz dizimsel görevleri arasında bir ayırım vardır. Sözcükler söz diziminde isim, sıfat, zarf ya da eylem(fiil) görevinde kullanılmazlar. Örneğin zarf eylemi ilgilendiren bir tür adı iken zarf tümleci/tamlayıcısı öznenin yüklem ile ilgili bakış açısını özelleştiren bir görev adıdır. Bu ayırım dil bilgisi öğretimine de yansıtılmalıdır.

Alanyazında zarfın genellikle “eylemi, eylemsiyi, sıfatı ve kendisi gibi zarfı niteleyen sözcük türü” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Tanıma göre zarf niteleyen grubundan bir sözcük türüdür. Yani zarf niteleyen grubundan bir sözcük türü olarak nitelediği şeyden ayrı düşünülmemelidir. Oysaki tümce ile ilgili öge çözümlenmelerinde zarflar, sıfatı ya da zarfı nitelediğinde nitelenenden ayrılmamakta, eylemi nitelediğinde eylemden ayrılarak tek başına zarf tümleci/zarf tamlayıcısı olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımın ise “zarflar tümcede zarf tümleci/tamlayıcısı olur” anlayışının bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Ö5, ve Ö22 kodlu öğretmenler de zarfların zarf tamlayıcısı olduğunu vurguladıklarını belirtmişlerdir.

Ö5. İlk olarak cümlenin temel öğeleri olan özne ve yüklemi iyice kavratıyorum. Özne ve yüklem iyice kavrandığı tespit ettikten sonra yüklem zaman, durum vb. anlam ifade eden kelimelerle ilişkisine dikkat çekiyorum. 7. sınıfta işlenen kelime türlerinden zarfları tekrar ediyoruz. Zarfların zarf tamlayıcısı olma görevini dikkate alıyoruz. Daha sonra filimsiler konusundaki zarf-fiil konusunu tekrar ediyoruz. Bunların da zarf tamlayıcısı olma görevlerini kavratıyorum.

Ö22. Zarfla bağlantı kurup fiili çeşitli yönlerden etkilediğini bunun öge olarak karşılığının da zarf tamlayıcısı olduğunu belirtiyorum.

Ö2. Öncelikle zarf konusunu öğretirken onun hangi sözcük türleriyle ilgili olduğunu örneklerle anlatıyorum. Sözelimi fiilleri, fiilimsileri, sıfatları ve zarfları hangi bakımdan etkilediklerini örneklendiriyoruz.

Ö4. Yükleme nasıl, ne zaman, nere... gibi zarfı bulmalarını sağlayacak sorular sorduruyoruz.

Ö11. Zarf tamlayıcısını kavratılmak için öğrencilerin sözcük türlerini özellikle de zarfları çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Zarfın olduğu yerlerde zarf tamlayıcısının olabileceği öğrenciye anlatılır. Zarf tamlayıcısını bulmak için yükleme sorulan “nasıl, ne zaman, ne kadar, nere, neden, niçin, neyle, kimle vb.” sorular sorulduğu anlatılır. Yer-yön ifade eden zarfların “-i, -e, -de, -den” durum eklerini almadıkları konusunda öğrenciler bilgilendirilir. Sözcüğün türünün görevinin cümleye bakılarak karar verilmesi gerektiği anlatılır.

Ö12. Sözcük türlerinden zarflardan yola çıkarak.

Ö13. Zarf tamlayıcısını öğretirken zarfı bilen bir öğrenciye anlatması daha kolay oluyor. Zarf konusunu öğrenen bir öğrenci konuyu daha iyi kavlıyor.

Tabloya göre öğretmenlerin zarf tamlayıcısının öğretiminde genellikle iki yolu daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Öğretmenler zarf tamlayıcısını öğretirken genellikle zarfla (%32), daha sonra eylem, eylemsi ve sıfatlarla ilişkilendirmekte (%18) ya da zarf tamlayıcısını bulmak için yükleme sorulan “ne zaman?, ne için?, nasıl?, nereye?, ne kadar?, ne ile? vb.” soruları (%9) öğretmektedirler. Tümce öğelerini yükleme sorulan birtakım sorulardan hareket ederek öğretmek öğrencilerin tümcede zarf tamlayıcısı görevini üstlenen farklı türlerdeki sözcüklerin aralarında kurdukları ilişkilere dikkat çekmesi açısından etkili olabilir. Ancak öğrenciler yalnızca sorulara odaklandığında dildeki farklı yapıları fark edemeyerek kavramı sadece bu sorulara cevap veren öge olarak öğreneceklerdir.

Ö6. Cümle içerisindeki nasıl, niçin, ne zaman gibi sorulara cevap olacak ifadeleri bulmaları sağlanarak zarf tamlayıcısının bulunabileceği gösterilir ve uygulama yaptırılır.

Ö16. Zarf tamlayıcısını bulmak için sorduğumuz soruları yükleme sormaları gerektiğini anlatıyorum.

Ö11. Zarf tamlayıcısını kavratılmak için öğrencilerin sözcük türlerini özellikle de zarfları çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Zarfın olduğu yerlerde zarf tamlayıcısının olabileceği öğrenciye anlatılır. Zarf tamlayıcısını bulmak için yükleme sorulan “nasıl, ne zaman, ne kadar, nere, neden, niçin, neyle, kimle ...vb.” sorular sorulduğu anlatılır. Yer-yön ifade eden zarfların “-i, -e, -de, -den” durum eklerini almadıkları konusunda öğrenciler bilgilendirilir. Sözcüğün türünün görevinin cümleye bakılarak karar verilmesi gerektiği anlatılır.

Ö17. Cümlede zarf tamlayıcısını buldurmaya yönelik soru kalıplarını kullanarak.

Ö18. Yükleme nasıl, ne zaman, ne kadar vb. sorular yöneltilir.

Ö3 ve Ö9 kodlu öğretmenler ise öncelikle kavramın tanımını vererek ve daha sonra ilgili örnekleri göstererek öğrettiklerini belirtmektedir.

Ö3. Öğrencinin bu konudan önce sözcük türü olarak zarfı bilmesi gerektiğini düşünüyorum. Zarf konusunu öğrenebilmesi için “eylem, eylemsi, sıfat” konularını bilmesi gerekiyor. Bu kavramların öğrenci tarafından özümsemiğine inandığımda zarf tamlayıcısının tanımını ve sorularını vererek konuyu anlatırım.

Ö9. Klasik yapıyla. Tanımsal ifadeyi verip cümle çözümlemesinde zaman, miktar vb.

Türkçe öğretmenlerinin zarf tamlayıcısının öğretimi sürecinde sorun yaşayıp yaşamadıkları ve hangi sorunlarla karşılaştıkları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Türkçe Öğretmenlerinin “Zarf Tamlayıcısının” Öğretiminde Yaşanan Sorunlar İle İlgili Görüşleri

Kategoriler	Frekans	Yüzde	Öğretmen Kodları
Zarf tamlayıcısı ile yer tamlayıcısının karıştırılması	6	27	Ö3, Ö9, Ö14, Ö15, Ö18, Ö21
Yer-yön zarfı ile dolaylı tümlecin karıştırılması	4	18	Ö4, Ö7, Ö12, Ö17
Zorlukla karşılaşmama	3	14	Ö6, Ö10, Ö22
Edat tümleci ile zarf tamlayıcısının karıştırılması	3	14	Ö4, Ö5, Ö11
Konunun soyut olması	2	9	Ö1, Ö9
Öğrencilerin zarf ile sıfatı karıştırmaları	2	9	Ö2, Ö20
Zarf tümlecinden yola çıkarak anlatma gereği duyma	1	5	Ö2
Öğrencilerin fiili tam olarak bilmemesi	1	5	Ö19
Miktar zarfını bulmada zorluk yaşama	1	5	Ö19
Konunun öğrencinin ilgisini çekmemesi	1	5	Ö1
Öğrencilerin yüklem ile fiili karıştırmaları	1	5	Ö8
Çeşitli durumları ifade eden zarf tamlayıcılarını kavrayamama	1	5	Ö11
Kavram adını sorgulama	1	5	Ö13
Zarf konusunun tam olarak anlaşılmasında	1	5	Ö16

Araştırmaya katılan öğretmenler, kavramın öğretimi ile ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaşanan sorunlardan biri öğretmenlerin %27'sinin ifade ettiğine göre öğrencilerin zarf tamlayıcısı ile yer tamlayıcısını karıştırmalarıdır. Dikkat çeken benzer sorun ise yer-yön zarfı ile dolaylı tümlecin/yer tamlayıcısının ve edat tümleci ile zarf tamlayıcısının karıştırılmasıdır. Bu sorunların öğrencilerin genellikle yükleme sorulan birtakım soruları ve zarf tamlayıcısı ya da yer tamlayıcısı olan ögenin aldığı ekleri ezberlemelerinden kaynaklandığı düşünülebilir; çünkü öğrenciler, söz diziminde birtakım görevler üstlenen sözcüklerin kurduğu ilişkileri anlamamakta, yalnızca ögelerin aldıkları biçimleri ezberlemektedirler. Dil bilgisinin genellikle biçime odaklanan öğretimi, öğrencilerin dilin yapısını ve işleyişini anlayamamalarına ve bilgilerini yazılı ya da sözlü ifade becerilerine dönüştürememelerine de sebep olmaktadır. Öğretmenlerin ifadelerinden örnekler dikkatlere sunulmuştur:

Ö9. Özellikle cümlelerin diğer ögesi olan DT ile karıştırılıyor. Öğrenci için soyut bir özellik sergiliyor. Yapının birçok özelliği olması: zaman, miktar vb. öğrencide kafa karışıklığına neden oluyor.

Ö14. Zarf tamlayıcısının bazı özelliklerini öğrenciler yer tamlayıcısıyla karıştırabiliyorlar. Onun dışında çok rahat kavrayabiliyorlar.

Ö4. Yer-yön zarfını genellikle dolaylı tümleç ile karıştırıyorlar. Edat tümlecini de zarf tamlayıcısıyla karıştırabiliyorlar.

Ö5. İlköğretim edat tamlayıcısı konusunun müfredatı dâhil olmaması bunun zarf tamlayıcısı içine dâhil edilmesi ve bunun hâlâ tartışmalı olması anlatırken bende bir kafa karışıklığı yaşatmaktadır.

Ö11. 8. sınıf müfredatında edat tümleci kullanılmamaktadır. Cümlede genellikle araç, birliktelik, görelilik gibi anlamlar taşıyan ve edatlarla öbek oluşturan sözcük grupları da zarf tamlayıcısı olarak anlatılmaktadır. Çeşitli kaynak kitaplar “edat tümleci” kullanmaktadır. Bu konuya açıklık getirilmesi gerekmektedir. Çeşitli durumları ifade eden zarf tamlayıcılarını kavramakta öğrenci sıkıntı yaşayabiliyor.

Pazarları mutlaka uğrar. (kesinlik)

Bari ben de gitseydim. (istek)

Bugün belki uğrar. (olasılık)

Gene kar yağacak. (yineleme)

Eğer, tek, keşke, şüphesiz, hiç vb. sözcüklerde...

Ö7. Yer-yön zarfında sözcüğün ek almamış olması gerektiğini untabiliyorlar. (ileri-zarf, ileriye-zarf değil) yani yer-yön isimlerinin yalın halde olmaları gerektiğini, belirtme durum eki alırlarsa dolaylı tümleç olacağını bilmeleri konusunda yanılıyorlar.

Ö12. Yer-yön bildiren sözcükler ile ilgili problemler var.

Aşağı-yukarı (zarf)

Aşağıya-yukarıya (isim)

Ö2 ve Ö13 kodlu öğretmenlerin ifadeleri öğrencilerin zarf tamlayıcısını öğrenememelerinde kavram adının etkili olduğunu belirtmesi açısından dikkat çekicidir. Özellikle Ö13 kodlu öğretmenin ifadesi öğrencilerin zarf ile tamlayıcı sözcüklerinin birleşimi ile oluşan yeni kavram işaretini zihinlerinde anlamlandıramadıklarını ve kavramın adını sorguladıklarını göstermektedir. Kavramın işaret ettiği şey zarfı tamamlayan bir şey olmalıdır fakat zarf tamlayıcısı zarfın tamlayıcısı değildir.

Ö2. Öğrenciler genellikle zarflarla sıfatları karıştırıyor. Zarf ve sıfatları birbirinden ayırabilmeleri için de isimleri, fiilleri, zarfları, filimsileri tanıması gerekiyor. Pratik olarak “zarf tümleci” cümle ögelerinden yola çıkılarak anlatılıyor.

Ö13. Zarf tamlayıcısı konusunu öğretirken öğrencilerden birçok soru geliyor. “Hocam neden zarf demiyoruz da zarf tamlayıcısı diyoruz.” sorusuna takılıyorlar. Zarf konusunu kavramış bir öğrencide zorluk çekmiyorum.

Konunun soyut olması (%9), öğrencilerin zarf ile sıfatı karıştırmaları (%9), öğrencilerin fiili/eylemi tam olarak bilmemeleri (%5), miktar zarfını bulmada zorlanmaları (%5), yüklem ile fiili/eylemi karıştırmaları (%5), konunun öğrencilerin ilgisini çekmemesi (%5) ve zarf konusunun tam olarak anlaşılması (%5) zarf tamlayıcısının öğretimi ile ilgili yaşanan diğer sorunlardır. Türkçe öğretmenlerinin ifadeleri aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

Ö1. Öğrencinin ilgisini çeken bir konu olmayışı, dersin soyut olması vb. etkenler yüzünden sıkıntı yaşanmaktadır.

Ö2. Öğrenciler genellikle zarflarla sıfatları karıştırıyor. Zarf ve sıfatları birbirinden ayırabilmeleri için de isimleri, fiilleri, zarfları, filimsileri tanıması gerekiyor. Pratik olarak “zarf tümleci” cümle ögelerinden yola çıkılarak anlatılıyor.

Ö7. Yer-yön zarfında sözcüğün ek almamış olması gerektiğini untabiliyorlar. (ileri-zarf, ileriye-zarf değil) yani yer-yön isimlerinin yalın hâlde olmaları gerektiğini, belirtme durum eki alırlarsa dolaylı tümleç olacağını bilmeleri konusunda yanılıyorlar.

Ö8. Fiilleri ve yüklemi tam olarak kavrayamamış öğrenciler konuyu tam olarak kavrayamıyorlar. Zarf tamlayıcısını bulmak için soruları yöneltecekleri yüklemi daha önceden iyi bir şekilde öğrenmiş olmaları gerekiyor.

Ö19. Fiili tam olarak bilemediği için veya karıştırdığı için zarfı bulmakta zorlanıyorlar. Bir de miktar zarfında biraz zorluk yaşıyoruz. Çünkü sadece fille ilgili değil sıfatın miktarını ve zarfın miktarını bulmak zor oluyor.

Ö20. Zarflar ile niteleme sıfatları karıştırılıyor genel olarak sıfatlarla karıştırılıyor.

SONUÇ

“Zarf tamlayıcısı” kavramının kapsamını, nasıl öğretildiğini ve öğretimi ile ilgili sorunları incelemek amacıyla yapılan çalışmanın dikkat çeken en önemli sonucu, zarf tamlayıcısının adlandırılması, tanımı, neyi nitelediği ve öğretimi ile ilgili sorunlar/tutarsızlıklar bakımından, kaynak eserlerin, öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan yönerge ve etkinliklerin ve öğretmenler ile yapılan görüşmeden elde edilen verilerin birbiri ile örtüşmesidir. Çalışmanın diğer sonuçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenleri “zarf tamlayıcısı” bağdaştırmasını tam olarak açıklayamamışlar, genellikle tümcenin bir ögesi olarak tanımını ve işlevini ifade etmişlerdir. Kavramla ilgili olarak eylemi ya da yüklemi niteleme açısından tür adı/görev adı karmaşası yaşanmaktadır. Öğretmenlere göre zarf tamlayıcısı zarfı, zarf tümlecini çağrıştıran, eylemin tamlayıcısı, tümcenin ögesi, tam olarak adlandırılmayan ve öğrencilerin kafasını karıştıran bir kavramdır. Zarf tamlayıcısı kavramına yönelik alanyazında farklı bakış açılarına göre yapılan adlandırmaların ve açıklamaların farklılık göstermesinin ayrıca öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan yönergelerin ve öğretmenlerin lisans düzeyinde aldıkları farklı eğitimin bu sonucun bir sebebi olduğu söylenebilir. Kavram adları ile ilgili karmaşanın dil bilgisi öğrenme sürecinde olumsuz sonuçlar doğurması farklı çalışmalarda (Bulut, 2014; Karahan, 2014) da vurgulanmıştır.

2. Zarf tamlayıcısı öğretmenler tarafından genellikle zarfın işlevlerine dikkat çekilerek öğretilmektedir. Kavram daha sonra eylem, eylemsi ve sıfatlarla ilişkilendirilmektedir. Öğretmenler zarf tamlayıcısını, yükleme sorulan birtakım soruları ön plana çıkarma yoluyla da öğretmektedirler. Öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan ve zarf tamlayıcısının yükleme sorularla öğretime yönelik örnekler, kavramın öğretiminde ögenin diğer ögelerle ve yüklemle olan ilişkilerinin çözümlenmediğini yükleme hangi sorunun sorulması gerektiğini öncelikle düşündürmektedir. Ögelerin biçimsel özelliklerinin ortaya çıkarılması amacıyla düzenlenen etkinliklerin söz dizimsel ilişkilerin çözümlenmesi ve anlaşılması dolayısıyla anlama ve anlatma becerilerini kazandırmaktan uzak olduğu söylenebilir.

3. Zarf tamlayıcısının öğretiminde öğretmenlerin en çok yaşadıkları sorun öğrencilerin zarf tamlayıcısı ile yer tamlayıcısını karıştırmalarıdır. Bununla ilgili olarak yer-yön zarfı ile yer tamlayıcısı, edat tümleci ile zarf tamlayıcısı kavramları da karıştırılmaktadır. Öğretmen kılavuz kitaplarında bu karışıklığın önlenmesi için yapılan açıklamaların bu sonucun sebebi olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, bir öğretmen kılavuz kitabında aşağıdaki açıklamalara yer verilmektedir:

“Özne ile nesne arasındaki, yer tamlayıcısı ile zarf tamlayıcısı arasındaki farkı kavratmak için aşağıdaki cümleleri tahtaya yazınız.

- Usta, kapıyı açıp girdi, çırak ustayı çağırdı.
- Ressam, kapıdan içeri girdi.
- Bahçe kapısından içeriye girdi.

Öğrencilerinizden, tahtaya yazılan cümlelerin ögelerini bulmaları için cümlelerin yüklemlerine çeşitli sorular sormalarını isteyiniz. Alınan cevaplardan yola çıkarak kelimelerin aynı olmasına rağmen farklı görevler üstlendiğini belirtiniz. Öznenin, yüklem bildirdiği işi yapan varlık veya

kişi, nesnenin ise yapılan işten etkilenen varlık olduğunu bulmalarını sağlayınız. Zarf tamlayıcısı ile yer tamlayıcısının ikisinin de yer yön bildirdiği durumlarda yer tamlayıcısının ismin yönelme, kalma ve çıkma durum eklerini aldığı, zarf tamlayıcısı görevindeki kelimenin yalnız hâlde bulunduğunu kavratınız.” (Arhan, Başar ve Demirel, 2015: 117). Bu şekilde dikkatlere sunulan biçimsel bakış açısı öğrencileri, derin yapıları farklı olmayan iki farklı biçimi dilin yapısını anlamadan iki ayrı öge olarak ezberlemeye yönlendirecektir. Gerek eksiz biçim (içeri) gerekse ekli biçim (içeriye) eylemin gerçekleştiği yeri bildirmektedir. O hâlde ikisinin de yer tümleci olarak öğretilmesi gerekmektedir. Edatların da zarf tamlayıcısı olarak görev aldıkları belirtilmekte sözcükler arasında kurduğu işlevler göz ardı edilmektedir. Örneğin 2017-2018 öğretim yılında kullanılan öğretmen kılavuz kitabında edatların da zarf tamlayıcısı olduğuna dair örnek olabilecek bir tümce örneği verilmiştir. “*Bu okulda senin gibi çalışkan bir öğrenci yok.*” tümcesinde “senin gibi” ifadesi gibi edatından dolayı zarf tamlayıcısı (Erdal, 2017: 110) olarak gösterilmiştir.

Türkçe öğretmenlerine göre zarf tamlayıcısının öğretiminde yaşanan bir diğer sorun da öğrencilerin kavram adını zihinlerinde yapılandıramadıkları için öğrenememeleridir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ifadeleri öğrencilerin zarf tamlayıcısını öğrenememelerinde kavram adının etkili olduğunu belirtmesi açısından dikkat çekicidir. Öğretmenlere göre öğrenciler “zarf” ile “tamlayıcı” sözcüklerinin birleşimi ile oluşan yeni kavram işaretini anlamlandıramamakta ve kavramın adını sorgulamaktadırlar. Araştırmanın bu sonucu, alanyazındaki kaynak eserlerde de zarf tamlayıcısı kavramının yer almaması, kavramın farklı yaklaşımlarla “zarf tümleci”, “belirteç tümleci”, “zarf”, “belirteç”, “belirteçlik” veya “zarflama” şeklinde adlandırılması ve açıklanması ile ilişkilendirilebilir. Konunun soyut olması, öğrencilerin zarf ile sıfatı karıştırmaları öğrencilerin fiili/eylemi tam olarak bilmemeleri, miktar zarfını bulmada zorlanmaları, yüklem ile fiili/eylemi karıştırmaları, konunun öğrencilerin ilgisini çekmemesi ve zarf konusunun tam olarak anlaşılması zarf tamlayıcısının öğretimi ile ilgili yaşanan diğer sorunlardır.

ÖNERİLER

1. Zarf “sözlükbilimsel niteleyen” (Börekçi ve Tepeli, 2013) dizisinde yer alır. Zarf tamlayıcısı kavramı ise Türkçenin yapısına paralel olarak isimlerin hâl eki olarak üstlendiği sözcüksel işlevlerle ilgilidir. Örneğin “akşam” sözcüğü Büyük Türkçe Sözlük’te (2011: 75) zaman ismi olarak adlandırılmış ve “1. Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit.” şeklinde tanımlanmıştır. Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarında ise akşam, sabah, dün, yarın gibi zaman isimleri zaman zarfı olarak (Sarbay, 2013: 94; Yıldırım, 2014: 108), tümcenin öğeleri konusunda ise zarf tümleci/tamlayıcısı (Demirel ve Özbay, 2015: 135; Erdal, 2017: 110) olarak gösterilmektedir. Zarflar tamlayan iken zarf tümleci/tamlayıcısı tümleyendir. Zarf tamlayıcısı kavramının hem anlaşılmasında hem de öğretilmesinde kavram karmaşasına sebep olmamak için zarflar tümcede zarf tamlayıcısı olur anlayışından hareket edilmemeli, kavram ilişkileri üzerinde durularak zarfın eylem ile zarf tamlayıcısının ise yüklem ile kurduğu ilişkiler dikkate alınmalıdır.

2. Öğrencilerin Türkçenin yapısını tam ve doğru olarak öğrenebilmeleri dil bilimsel kavramları tam ve doğru bir şekilde yapılandırmalarına bağlıdır. Bu sebeple dil bilimsel kavramlar adlandırılırken dilsel biçimlerin birbirleri ile kurduğu ilişkiler ve bütün içerisindeki işlevleri dikkate alınmalıdır. Örneğin kavramın anlamlandırılması sürecinde sözcük türü olarak öğretilen zarf ile karıştırılmaması açısından zarf tümlecini/tamlayıcısının zarf gibi eylemin sözlüksel bir niteleyeni olmayıp özne ile ilgili olan ve yükleme yansıyan bir özellik olduğu sezdirilebilir.

3. Bu çalışmada “zarf tamlayıcısı” kavramının adı, neyi kapsadığı ve hangi dil bilimsel ilişkileri yansıttığı ele alınmıştır. Dil bilgisinin karmaşa yaşanan diğer kavramları da ele alınarak sorunlar belirlenmeli ve dilin bir sistem olduğu gerçeğinden hareketle çözümler getirilmelidir.

4. Ders kitapları yeniden gözden geçirilerek dil bilimsel kavramların sunuluşu açısından tutarsız ve çelişkili açıklamalara ve örneklere yer verilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Arhan, S., Başar, S. ve Demirel, T. (2015). *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı (2. Baskı)*, Ankara: MEB Devlet Kitapları.
- Balyemez, S. (2016). *Dil Bilgisi Üzerine Açıklamalar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri (8. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri (2. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Berg, L. B. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Çev. Ed: Hasan Aydın)*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi (3. Baskı)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Börekçi, M. (2009). *Türkiye Türkçesinde Yapı ve İşlev Bakımından Sözcükler*. Erzurum: Eser Ofset.
- Börekçi, M. ve Tepeli, Y. (2013). İşlevsel Dilbilim Yaklaşımıyla Türkçede Sözcük Türleri Üzerine. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(7), 93-102.
- Bulut, M. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Yaşanan Kavram Kargaşasının Türkçe Öğretimine Etkisi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(12), 43-55.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dallı, H. (2018). *Türkçede Söz Diziminin Yapı Birimleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Demir, C. (2003). Türkçe Öğretiminde Zarf Tümleçleri. *TÜBAR- XIII*, 407-423.
- Demir, T. (2006). *Türkçe Dilbilgisi (2. Baskı)*. Ankara: Kurmay Yayın Dağıtım.
- Demirel, A. ve Özbay, V. (2015). *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Dikey Yayıncılık.
- Ediskun, H. (2010). *Türk Dilbilgisi (12. Basım)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Geliştirilmiş 2. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdal, N. (2017). *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Ergin, M. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basın Yayın Dağıtım.
- Göknel, Y. (2010). *Turkish Grammar Transformational Generative and Contrastive (1. Basım)*. İstanbul: Berdan Matbaacılık.
- Göksel, A. ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. New York: Routledge.
- Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts, 03.06.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Hengirmen, M. (2007). *Türkçe Dilbilgisi (9. Baskı)*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü (1. Basım)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kaçar, E. (2016). Eylem-Eyleyen İlişkisi Bağlamında Nesne Kavramı, *Diyalog*, 1, 29-39.
- Kaplan, Ş. ve Yıldırım Şen, G. (2014). *İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi (1. Basım)*. Ankara: Akçağ.
- Karahan, L. (2014). Terimlerde Kapsam Sorunu. *VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Bursa, 4-7 Aralık 2013, Bildiri Kitabı*, Bursa, 931-937.
- Karahan, L. (2015). *Türkçede Söz Dizimi (22. Baskı)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karpuz, H. Ö. (2013). *Türkçe'de Zarflar*. Denizli: Ege-Doğuş Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü (3. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Çev. Ed. Turan, S.)* Ankara: Nobel yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kütüphaneleri Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- Onan, B. (2011). *Anlama Sürecinde Türkçenin Yapısal İşlevleri (1. Basım)*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özel, S. (2018). *Türkiye Türkçesi Temel Dilbilgisi*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özmen, M. (2013). *Türkçenin Sözdizimi (1. Baskı)*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Sarbay, A. (2013). *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. İstanbul: Meram Yay.
- Sebzecioğlu, T. (2017). *Dilbilim kavramlarıyla Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şahin, Derya. (2013). *İlköğretim Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı 8*. Ankara: Ada Matbaacılık.
- Tepeli, Y. ve Yıldız, Ü. (2015). Türkçede Zaman İsimlerinde /+Da/ ve /+Ø/ Bulunma Hâli Eklerinin Kullanımı, *Route Education and Social Science Journal*, 2(2), 108-123.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Tesniere, L. (1959). *Elements de Syntaxe Structurale*. Paris. Klincksieck.
- Üstünova, K. (2010). *Dil Bilgisi Sorunları*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2014). *İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Ez-De Yayıncılık.